

**УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ
СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ**

ПРАВНИ ФАКУЛТЕТ

**ИМОВИНСКИ ОДНОСИ ИЗМЕЂУ РОДИТЕЉА
И ДЕЦЕ**

(мастер рад)

Ментор:

Проф. др Олга Јовић Прлаиновић

Студент:

Наталија Божовић

Број индекса: 379/2023

Косовска Митровица, 2025.

САДРЖАЈ

<u>1. УВОД</u>	4
<i>I поглавље</i>	
<u>2. ПРАВНИ СТАТУС ДЕТЕТА У КОНТЕКСТУ ИМОВИНСКИХ ОДНОСА</u>	7
<u>2.1. Правна способност детета</u>	7
<u>2.2. Пословна способност детета</u>	7
<u>2.3. Домаћај пословне способности малолетника</u>	11
<u>2.4. Способност детета да самостално управља имовином</u>	13
<u>3. УПРАВЉАЊЕ И РАСПОЛАГАЊЕ ИМОВИНОМ ДЕТЕТА</u>	15
<u>3.1. Управљање и располагање имовином детета стеченом добротиним правним пословима</u>	15
<u>3.2. Управљање и располагање имовином детета коју је дете стекло радом</u>	18
<u>3.3. Улога родитеља у управљању имовином детета</u>	20
<u>3.4. Располагање имовином детета</u>	21
<u>3.5. Улога органа старатељства, јавног бележника и суда у контроли управљања имовином детета</u>	22
<i>II поглавље</i>	
<u>4. ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРОУЗРОКОВАНУ ШТЕТУ</u>	27
<u>4.1. Одговорност родитеља за штету коју они причине имовини детета</u>	27
<u>4.2. Одговорност родитеља за штету коју дете проузрокује трећим лицима</u>	28
<u>4.3. Референтна пракса домаћих судова</u>	29
<u>5. ПРАВО СТАНОВАЊА ДЕТЕТА И РОДИТЕЉА КОЈИ ВРШИ РОДИТЕЉСКО ПРАВО</u>	31
<u>5.1. Појам и правна природа права становања (habitatio)</u>	31
<u>5.2. Услови за остваривање права становања у корист детета</u>	32

<u>5.3. Ограничења и престанак права становања.....</u>	35
<u>5.4. Упоредноправни осврт на имовинске односе родитеља и деце</u>	36
<i>III поглавље</i>	
<u>6. ИЗАЗОВИ И ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАВНОГ ОКВИРА У СРБИЈИ</u>	38
<u>6.1. Идентификација недостатака у постојећој регулативи</u>	38
<u>6.2. Предлози за унапређење законских решења у погледу контроле управљања имовином детета</u>	39
<u>7. ЗАКЉУЧАК.....</u>	43
<u>ЛИТЕРАТУРА.....</u>	47

1. УВОД

Људска цивилизација је кроз историју развијала разноврсне правне системе у циљу уређења односа унутар друштва, а један од најважнијих сегмената тих односа јесу породичноправни односи, који представљају основу социјалне стабилности. У том контексту, имовински односи између родитеља и деце заузимају посебно место, јер се директно рефлектују не само на правни статус чланова породице већ и на њихову економску сигурност и друштвени положај. Овај аспект породичног права је од изузетног значаја јер се тиче начина на који се управља имовином малолетних лица, каква су права и обавезе родитеља у односу на имовину детета, који механизми правне заштите постоје у случају злоупотреба и како се спречавају евентуалне неправилности које могу настати услед несавесног управљања или кршења законских обавеза. Питање имовинских односа између родитеља и деце је одраз ширих социјалних, културних и економских околности, а његова регулација се разликује од једног до другог правног система, при чему сваки систем настоји да пронађе баланс између интереса детета и овлашћења родитеља.

У Републици Србији, као и у већини савремених правних система, постоји нормативни оквир који уређује начин на који родитељи управљају и располажу имовином своје деце. Законски прописи предвиђају одређена ограничења и механизме контроле како би се спречиле евентуалне злоупотребе, али се у пракси јављају бројни изазови који указују на потребу за унапређењем постојећих правних решења. Један од кључних проблема односи се на то да ли је тренутни систем довољно ефикасан у заштити права детета, односно да ли постојећи механизми контроле заиста спречавају потенцијалне неправилности или се, напротив, дешава да законска ограничења буду недовољно прецизна, што оставља простор за правну несигурност. Имовина коју дете може стећи, било наслеђивањем, поклоном, радом или на неки други начин, представља значајан економски ресурс који мора бити подложен одговарајућој правној заштити, јер у супротном постоји ризик од несавесног располагања тим средствима од стране родитеља, старатеља или других правних субјеката који имају одређена овлашћења у том контексту.

Један од централних аспеката овог истраживања односи се на улогу родитеља као законских заступника детета у погледу управљања имовином, с обзиром на то да у домаћем правном систему родитељи имају значајна овлашћења у том смислу. Закон предвиђа одређене лимите у погледу располагања дечијом имовином, посебно када су у питању вреднија материјална добра, али остаје питање у којој мери се те законске норме у пракси заиста примењују на начин који спречава потенцијалне злоупотребе. Проблематика несавесног управљања имовином детета није само теоријске природе, већ се у судској пракси могу идентификовати случајеви у којима су родитељи или старатељи поступали на начин који није у најбољем интересу детета. Из тог разлога, неопходно је анализирати како постојећи правни оквир регулише ове ситуације, који су правни лекови доступни у случају злоупотреба и на који начин надлежни органи, попут органа старатељства, јавних бележника и судова, врше надзор над овом сфером породичноправних односа.

Поред домаћих правних извора, од посебног значаја је и упоредноправна анализа, која омогућава сагледавање начина на који су слични правни односи регулисани у другим државама, нарочито у оним које припадају истој правној традицији као и правни систем Србије. На тај начин могу се идентификовати потенцијална решења која би могла да послуже као модел за унапређење домаћег правног оквира, узимајући у обзир специфичности правног система Србије и потребу за његовом усклађеношћу са међународним стандардима заштите права детета.

Посебна пажња биће посвећена примени начела најбољег интереса детета, које представља један од основних принципа породичног права и које је препознато у међународним правним актима, укључујући Конвенцију Уједињених нација о правима детета. Ово начело треба да буде полазна основа приликом тумачења и примене прописа који се односе на имовинске односе између родитеља и деце, јер се у свим правним поступцима и одлукама које се тичу детета мора водити рачуна о томе шта је у његовом најбољем интересу. Међутим, у пракси постоје ситуације у којима се ово начело не примењује на адекватан начин или се суочава са ограничењима услед других законских одредби које дају широка овлашћења родитељима, што доводи до правне несигурности. Ово истраживање ће настојати да утврди у којој мери постојећа правна решења обезбеђују пуну заштиту права детета у контексту имовинских односа, да

идентификује потенцијалне недостатке у постојећој регулативи и да предложи конкретне мере за њено унапређење.

У светлу све динамичнијих друштвених и економских промена, регулисање имовинских односа између родитеља и деце представља изазов који захтева стално преиспитивање и унапређивање правних норми како би се осигурала ефикасна заштита права малолетника. С тим у вези, значај овог истраживања огледа се у настојању да се пружи целовит увид у правни оквир који уређује ову област, да се анализирају његове предности и недостаци и да се, кроз упоредноправну и емпиријску анализу, предложе мере које би могле допринети бољој заштити права и интереса деце у имовинским односима.

I поглавље

2. ПРАВНИ СТАТУС ДЕТЕТА У КОНТЕКСТУ ИМОВИНСКИХ ОДНОСА

2.1. Правна способност детета

Правна и пословна способност детета су фундаментални елементи правног статуса малолетних лица у оквиру породичног и грађанског права, јер одређује у којој мери дете може самостално да учествује у правном промету, закључује правне послове, стиче права и преузима обавезе. Ова способност у правној теорији и пракси означава правно признату могућност једног лица да буде субјект права и обавеза, као и да својом вољом и деловањем утиче на правне односе. У том контексту, правна способност означава могућност да неко буде носилац права и обавеза, док пословна способност подразумева конкретну могућност да се та права и обавезе самостално стичу и извршавају.

У већини савремених правних система, укључујући и правни систем Републике Србије, правна способност је опште признато својство сваког физичког лица од тренутка рођења, што значи да дете од рођења има својство субјекта права и да му се признају одређена лична и имовинска права. С друге стране, пословна способност детета није апсолутна, с обзиром на то да се претпоставља да дете нема довољно зрелости и животног искуства да би самостално управљало својим правним пословима.¹ Правна способност је заправо могућност да се буде носилац права и обавеза, док је пословна способност способност да се изјавама воље производе правна дејства.

2.2. Пословна способност детета

Пословна способност детета условљена је узрастом и степеном зрелости, чиме се настоји обезбедити заштита интереса детета, у односу на потребу за осамостаљивање детета у складу са реалним потребама и способност последица својих поступака.²

¹ Ковачек-Станић, Г. (2002), Упоредно породично право, Нови Сад, 54.

² Dwyer, J. G. (2006), The relationship rights of children, Cambridge University Press, 124.

Пословна способност детета, тј. право детета да предузима правне послове зависи од две околности. Прва околност тиче се узраста детета и његових развојних могућности, док друга околност подразумева врсту правног посла које у конкретном случају дете предузима. Из перспективе обима пословне способности деца су пословно неспособна или имају ограничену пословну способност, а када су у питању послови имовинске природе пословна способност условљена је годинама живота. Супротно томе, када малолетник стиче лична, неимовинска права, субјективни критеријум односно способност за расуђивање има одлучујући карактер.³

Пословна способност и пунолетство су правне творевине путем којих одређено друштво признаје лицу да је „зрело“ за предузимње одређених радњи и да је „свесно“ њихових последица, било да из њих проистичу права или обавезе.⁴ У грађанскоправном смислу, пословна способност представља способност да се изјавама своје воље могу производити правна дејства, односно да изјавом воље настају, преносе се, мењају или престају субјективна грађанска права. Другим речима, пословна способност је способност закључивања правних послова која производе грађанскоправна дејства (способност сачинити завештање, закључити купопродајни уговор, уговор о поклону, закупу, трампи, одрећи се неког права и сл.), па правни посао који би био управљен на одрицање од пословне способности, на њено ограничење или проширење или стицање пре него што су стекли законски услови, апсолутно је ништав и не производи никакво правно дејство.⁵ Малолетници се, зависно од узраста, сврставају у категорије са различитим степеном пословне способности. У српском правном систему, као и у многим другим европским правним системима, дете до пунолетства, односно навршене осамнаесте године живота нема потпуну пословну способност, већ се постепено уводи у правни промет кроз ограничену пословну способност. Потпуна пословна способност се стиче у моменту када лице наврши осамнаест година, а до тада је у већој или мањој мери ограничено у погледу самосталног закључивања правних послова. Овакво законско решење произлази из потребе да се дете заштити од могућих штетних последица које могу произаћи из неискуородични закон Републике Србије прописује да се потпуна пословна способност стиче пунолетством или склапањем брака пре пунолетства уз дозволу суда, или да суд може дозволити стицање потпуне пословне

³ Станковић, Водинелић (1996), Увод у грађанско право, Београд 62.

⁴ Чок В. (1979) Смисао и садржина посебних права детета, Преглед бр. 10, 1144.

⁵ Станковић, Водинелић, Увод у грађанско право, *op.cit.*, 57.

способности малолетном лицу које је навршило шеснаесту годину живота, а постало је родитељ и достигло је телесну и душевну зрелост потребну за самостално старање о сопственој личности, правима и интересима (еманципација).⁶

Од правила да се пословна способност и пунолетство стичу са навршених осамнаест година живота постоје одступања по три основа: први основ везује се за године лица које је у питању, други за психичко и физичко стање лица и, најзад, трећи основ, за правни посао које предузима одређено лице. Са гледишта пословне способности, као што је познато, физичка лица могу бити потпуно пословно способна, делимично или ограничено пословно способна и пословно неспособна.

Неспособност детета да изрази сопствену вољу у стицању права и обавеза представља критеријум на основу којег се дете у праву сврстава у једну од три категорије малолетника: млађи малолетници, старији малолетници и малолетници чије личне изјаве воље представљају услов за пуноважност правног посла. Малолетство као појам јесте променљива категорија, детерминисана специфичностима одређеног правног система, различита и у историјској перспективи.⁷ Национални законодавац одређује да је млађи малолетник дете које није навршило четрнаесту годину живота и оно може предузимати правне послове којима прибавља искључиво права, правне послове којима не стиче ни права ни обавезе и правне послове малог значаја.⁸ У стварности малолетници свакодневно закључују послове мање вредности, самостално или уз сагласност законског заступника, који су по својој сложености сразмерни њиховој интелектуалној зрелости (купују намирнице, школски прибор, купују улазнице за приредбе, примају и дају рођенданске поклоне). Значај тог промета у социјалном и васпитном смислу је велики, не само због тога што тим путем деца задовољавају

⁶ Чл. 11. ст. 1.-3. Породичног закона Републике Србије (у даљем тексту ПЗС), "Службени гласник РС", бр. 18/05 и бр. 72/2011-др.закон и 6/2015.

⁷ У римском праву постојале су одређене категорије малолетника: деца (*infantes*) до 7 година нису могла закључивати било какве послове јер су потпуно пословно неспособна; малолетници од 7 до 12 односно 14 година (*impuberes*) који имају ограничену пословну способност тј. могу закључивати правне послове којима стичу права, док им је за послове којима су се обавезивали било потребно одобрење татора. Старији малолетници неке послове уопште нису могли предузимати, на пример, закључити брак или сачинити тестамент. Лица са 14 и више година могла су закључивати све правне послове, али су били жртве свог неискуства. Зато је почетком 2. века старе ере уведена категорија тзв. *minores* – лица од 14 до 25 година живота- којима су се постављали куратори. Вид. Станојевић О, Римско право (1994) Београд, 124-126.

⁸ Чл. 64. ст. 1. ПЗС.

У праву постоје два механизма за одређивање који су малолетници потпуно пословно неспособни, односно чији су послови апсолутно ништави тј. без правног дејства. У неким законодавствима неспособност малолетника је одређена на општи начин, путем година живота.

многобројне потребе, већ стичу искуство и постепено се оспособљавају за предузимање послова веће вредности. Теретни правни послови, послови великог значаја или вредности детета млађег од четрнаест година, апсолутно су ништави, и не производе никаква правна дејства, независно од тога да ли их је малолетник предузео сам или уз сагласност свог законског заступника.⁹ Старији малолетник је дете које је навршило четрнаест година живота и које може предузимати поред правних послова који су допуштени млађем малолетнику, и све остале правне послове уз претходну или накнадну сагласност родитеља, односно уз претходну или накнадну сагласност органа старатељства када родитељи располажу дететовом непокретном имовином, и покретном имовином велике вредности.¹⁰

Правни систем тежи да детету омогући постепену правну еманципацију и учешће у одређеним правним односима, чиме се подстиче развој његове самосталности и одговорности. У том смислу, домаћи правни оквир дозвољава детету да без посебног одобрења родитеља закључује мање значајне правне послове, као што су послови свакодневног живота који не подразумевају значајну економску вредност или ризик. Овакви послови се сматрају валидним и правно обавезујућим јер се претпоставља да дете има довољно разумевања за њихов значај и последице.¹¹

Један од изазова који се јавља у примени ових правних правила односи се на могуће злоупотребе или несавесно управљање имовином детета од стране родитеља или старатеља. С обзиром на то да су родитељи законски заступници детета, они у његово име могу закључивати различите правне послове, укључујући и оне који се тичу управљања или располагања имовином детета.¹² Ово овлашћење, иако законски регулисано и подложно одређеним ограничењима, у појединим случајевима може довести до ситуација у којима родитељи поступају на начин који није у најбољем интересу детета. Стога, механизми надзора, као што су контрола органа старатељства, судска заштита и интервенција јавног бележника, играју важну улогу у спречавању

⁹ Видети Chagnollaud D, Portais G, (2004) Code Junior, Les droits et obligations des moins 18 ans, Édition Dalloz, Paris, 91-92. У француском праву, малолетник се сматра неспособним да схвати значај и последице предузетог посла, јер није способно за расуђивање (одојче или јако мало дете). Међутим, дете са навршених дванаест година је развило способност расуђивања и способно је да закључује послове мањег значаја уз одобрење родитеља, док су теретни послови или послови веће вредности недопуштени.

¹⁰ Чл. 64. ст. 2. и чл. 193. ст. 3. ПЗС.

¹¹ Драшкић, М. (2014), Породично право и права детета, Београд: Правни факултет, 96.

¹² Ковачек-Станић, Г. (2014). Породично право: партнерско, дејче и старатељско право, Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Правни факултет, 211.

могућих злоупотреба и обезбеђивању да се имовински интереси детета заиста штите у складу са начелом најбољег интереса детета. У том смислу, континуирано преиспитивање ових правних норми у светлу савремених друштвених и економских прилика представља важан задатак правне науке и законодавне праксе.¹³

2.3. Домашај пословне способности малолетника

Правила о пословној способности малолетника усмерена су на заштиту њихових имовинских и уговорних интереса у правном промету. Сама природа пословне способности подразумева да физичко лице може самостално стицати права и преузимати обавезе, али се у случају малолетних лица ова могућност ограничава због њихове незрелости, неискуства и неспособности да у пуној мери разумеју правне и економске последице својих поступака. Ограничења су, у свим савременим правним системима, заснована на правном начелу заштите дететових интереса. У српском правном систему, малолетници немају потпуну пословну способност све до навршене осамнаесте године, осим у изузетним случајевима предвиђеним законом, што значи да су њихова овлашћења у погледу закључивања правних послова под надзором родитеља, законских заступника или надлежних органа.¹⁴

Дете које није навршило осамнаест година живота не може самостално закључивати правне послове који стварају правне последице већег значаја. Ово ограничење проистиче из претпоставке да малолетник није у могућности да у довољној мери процени ризике и одговорности које произлазе из уговарања, па се стога у највећем броју случајева захтева претходна сагласност родитеља (законског заступника). То се нарочито односи на правне послове који се тичу располагања имовином веће вредности, попут купопродаје некретнина, узимања зајмова или других финансијских обавеза које могу имати далекосежне последице по материјалну сигурност детета. У таквим случајевима, закон прописује да је за пуноважност правног посла неопходно прибавити одобрење родитеља или старатеља, а у одређеним

¹³ Woodhouse, B. B. (1991), Who owns the child: Meyer and pierce and the child as property, WM. & MArY l. 98.

¹⁴ Бубућ, С. (2014), Стандард најбољи интерес детета и његова примена у контексту остваривања родитељског старања, У: Зборник радова са међународног научног скупа “Најбољи интерес детета у законодавству и пракси“, Правни факултет Универзитета „Демал Биједић“, Мостар, 163.

случајевима чак и сагласност органа старатељства.¹⁵ Овакав правни режим заснован је на начелу заштите економских интереса малолетника, јер се кроз механизме контроле настоји спречити потенцијална злоупотреба или непромишљено располагање имовином које би могло довести до трајних штетних последица.

Малолетници млађи од четрнаест година, су пословно неспособни, што значи да не могу самостално да закључују правне послове, осим оних који су по природи такви да нису штетни по дете. Ово значи да се правни послови које дете у овом узрасту закључи сматрају ништавим ако нису закључени уз сагласност родитеља или ако нису у питању најобичнији послови свакодневног живота, попут куповине ситних предмета у малопродаји или других рутинских радњи које су уобичајене за децу тог узраста.

Када је реч о имовини коју дете стиче својим радом, поставља питање у којој мери малолетник може самостално располагати приходима које оствари својим радом пре стицања пунолетства. У складу са Законом о раду, одредбом члана 25., утврђено је да лице млађе од 18. година, тј. лице са навршених 15. година живота може да заснује радни однос уз писмену сагласност родитеља, стараоца или усвојоца, под условом да рад на послу не угрожава његово здравље, образовање, морал, односно ако такав рад није забрањен законом.¹⁶

Родитељи су законски заступници детета што подразумева право и дужност родитеља да заступају дете у свим правним пословима и у свим поступцима изван граница пословне и процесне способности детета.¹⁷ Полазећи од појма заступања које се одређује као обављање правних послова у туђе име, тако да права и обавезе из предузетог правног посла наступају непосредно за заступаног,¹⁸ јасно је да родитељи заступају своје малолетно дете и да склапањем правних послова у његово име надомешћују вољу детета који је у правном послу уговорна страна са одређеним правима и обавезама, а формално без пословне способности (потпуна пословна способност стиче се са навршених осамнаест година живота и подразумева предузимање свих правних послова које правни поредак познаје, тј. односи се на право да се сви послови закључују самостално, без сагласности законског заступника).

¹⁵ Kreiczer-Levy, S. (2014), The Informal Property Rights of Boomerang Children in the Home. Md. L. Rev., 127.

¹⁶ Чл. 25. Закона о раду, „Службени гласник РС“, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 - одлука УС, 113/2017 и 45/2018 - аутентично тумачење

¹⁷ Чл. 72. ст. 1. ПЗС.

¹⁸ Видети Станковић, Водинелић, Увод у грађанско право, *op.cit.*, 195.

2.4. Способност детета да самостално управља имовином

Способност детета за самостално управљање имовином односи се на могућност малолетника да управља и располаже својом имовином, закључује правне послове и преузима одговорност за последице које из тих поступака произлазе. Ова тема је од посебног значаја јер се тиче односа између аутономије детета и потребе за његовом правном заштитом, с обзиром на то да се у правној теорији и пракси полази од претпоставке да дете, због свог узраста, животног неискуства и психолошке незрелости, не може у потпуности да схвати правне и економске импликације својих поступака.¹⁹ Управо из тог разлога, законска ограничења у погледу управљања имовином малолетника предвиђена су у свим савременим правним системима, укључујући и правни систем Републике Србије, где је регулисано ко, под којим условима и у којој мери може управљати имовином, као и који механизми контроле постоје како би се обезбедило да се интереси малолетника не доведу у ризик.

Имовином детета коју је дете стекло наслеђивањем, поклоном или другим правним послом, управљају родитељи, који имају овлашћење да њоме располажу, али уз обавезу да је чувају и користе у корист детета. Ово значи да малолетник, у начелу, не може самостално доносити одлуке у погледу продаје, куповине или других облика располагања својом имовином, јер се сматра да би таква самосталност могла довести до злоупотреба или до неповољних правних последица по дете.²⁰

Правни систем не ускраћује у потпуности могућност детету да самостално управља својом имовином, већ предвиђа одређене изузетке и постепено повећање способности детета да врши имовинска овлашћења у складу са својим узрастом и зрелошћу. Малолетници који нису навршили четрнаест година немају способност да самостално управљају својом имовином, осим када је реч о уобичајеним, свакодневним пословима који не производе значајне правне последице. Са друге стране, малолетници старији од четрнаест година, али млађи од осамнаест година, имају делимичну способност да управљају својом имовином, што значи да могу самостално закључивати правне послове мање вредности, али за правне послове већег значаја тј. теретне правне послове, потребна је сагласност родитеља или старатеља. Изузетак од овог правила односи се на имовину, односно приходе које је дете стекло својим радом, јер у том

¹⁹ Maillard, K. N. (2010). Rethinking children as property: the transitive family. *Cardozo L. Rev.*, стр. 236.

²⁰ Јанчић, В. М. (2017). Значај праксе Европског суда за људска права за начело забране дискриминације у наследном праву, Нови Сад: Факултет за европско право – политичке студије, 79.

случају има право да самостално управља приходима које је остварило, мада и овде постоји ограничење које подразумева да се та средства не користе противно интересу детета.²¹

По правилу, родитељи треба да управљају имовином детета у његову корист, међутим, постоје примери да су родитељи злоупотребили своја овлашћења доводећи дете у неповољан положај. Ово се нарочито односи на правне послове који се тичу продаје или оптерећења некретнина у власништву детета, јер се за такве правне послове, поред сагласности родитеља, мора прибавити и одобрење органа старатељства. Разлог за ово ограничење лежи у чињеници да се малолетнику мора обезбедити да његова имовина буде очувана до пунолетства, осим у случајевима када је продаја или друго располагање очигледно у његовом најбољем интересу.²²

²¹ Gottwald, P., Schwab, D., & Büttner, E. (2001). Family & Succession Law in Germany. München: Verlag C.H. Beck, стр. 87.

²² Поњавић, З. (2015). Породично право, од институције до аутономије личности, *Правни живот* бр. 10, 32.

3. УПРАВЉАЊЕ И РАСПОЛАГАЊЕ ИМОВИНОМ ДЕТЕТА

3.1. Управљање и располагање имовином детета стеченом добротним правним пословима

Према одредби чл. 74. ПЗС родитељи имају право и дужност да управљају и располажу имовином детета под условима одређеним овим законом. Имовином детета до четрнаест година старости која није стечена радом детета, већ коју је дете стекло наследством, поклоном, игром на срећу, дакле, добротним путем, управљају до пунолетства детета његови родитељи (чл. 192. ст. 2. ПЗС). Сви акти усмерени на очување, одржавање и унапређење или увећање имовине детета, у правнотехничком смислу, потпадају под појам управљања.

Управљање дечијом имовином припада подједнако обома родитељима, они послове управљања обављају самостално, односно правна ваљаност њихових аката није условљена сагласношћу органа старатељства.²³ Будући да се, по правилу, родитељи заједнички и споразумно старају о заштити дететових имовинских интереса, управљање имовином детета врше заједнички и споразумно, са пажњом доброг домаћина (савесно и брижљиво) у најбољем интересу детета. Садржина овлашћења зависи од природе и врсте имовине: издавање у закуп непокретности која се налази у имовини детета, орочавање новчаних средстава, одлучивање о начину обрађивања земљишта, убирање плодова, исплата дугова који терете имовину, плаћање пореза, доприноса и других дажбина.²⁴

Када је у питању дете које је старије од четрнаест година, оно поседује делимичну пословну способност, и може предузимати правне послове који се односе на његову имовину, с тим да је пуноважност правног посла условљена претходном или накнадном сагласношћу родитеља, док је за послове које ни родитељи не могу самостално предузимати потребна сагласност органа старатељства. Уколико је сагласност дата претходно, правно посао постаје перфектан и везује уговорне стране од

²³ Драшкић М, Породично право и права детета, *op.cit.*, 408.

Орган старатељства, међутим, има право надзора над вршењем родитељског права, и дужан је да предузме мере ради заштите имовинских права и интереса малолетног детета уколико је потребно, а којима фактички ограничава родитељско право.

²⁴ Цвејић-Јанчић О, Породично право, *op.cit.*, 311.

тренутка закључења правног посла, у супротном посао не важи, али може бити оснажен накнадном сагласношћу у законском року. Док тај рок тече, судбина правног посла је неизвесна, због чега се у правној теорији називају пословима који храмљу- *negotium claudicans*.²⁵

Располагање имовином детета од стране родитеља зависи од врсте и вредности имовине у питању. Правила о располагању се односе и на покретну и на непокретну имовину детета, главницу имовине и приходе од имовине детета,²⁶ и обухвата само ону имовину коју дете није стекло својим радом.²⁷ Иако је прихваћено правило да родитељи слободно располажу имовином детета, слобода располагања дечијом имовином је законом ограничена у два правца. Прво, родитељи могу само уз претходну или накнадну сагласност органа старатељства отуђити (продајом, трампом, поклоном, поравнањем, давањем негативне наследничке изјаве, давањем изјаве о одбијању поклона) или оптеретити (залагањем, хипотеком) непокретну имовину свог детета или покретну имовину велике вредности.²⁸ О значају одобрења органа старатељства за правни посао који предузимају родитељи као законски заступници детета, у домаћој правној теорији постоје неколико схватања. Према једном схватању, одобрење органа старатељства је допуна обима заступања законских овлашћења родитеља, и у случају изостанка одобрења правни посао је релативно ништав. Друго становиште је облигационоправно, и подразумева да код уговора за чије закључење је потребна сагласност трећег, сагласност може бити дата пре закључења уговора, као дозвола, или после његовог закључења, као одобрење. По трећем мишљењу, одобрење представља одлучујућу правну чињеницу која један непотпуни правни посао претвара у перфектан, те изостанак одобрења оставља уговор у стању настајања. Четврто схватање, суштину одобрења види у спречавању злоупотребе родитељског права, па је уговор без одобрења у сваком случају ништав.²⁹ Друго ограничење располагања имовином детета од стране родитеља подразумева да родитељи и уз сагласност органа старатељства могу отуђити или оптеретити главницу имовине детета само ради издржавања детета или када то захтева неки други важан интерес детета (чл. 193. ст.4. ПЗС), примера ради,

²⁵ Станковић, Водинелић, Увод у грађанско право, *op.cit.*, 57.

²⁶ Чл. 72. ст. 3. ПЗС: “Родитељи имају право да предузимају правне послове којима управљају и располажу приходом које је стекло дете млађе од петнаест година.”

²⁷ Чл. 193. ст. 2. ПЗС.

²⁸ Драшкић М, Породично право и права детета, *op.cit.*, 408-410.

²⁹ *Ibidem*.

лечење, школовање, професионално бављење спортом. Родитељи самостално управљају и располажу приходима од имовине детета која није стечена радом, међутим, за акте располагања приходима од имовине детета који су велике вредности морају имати сагласност органа старатељства.³⁰ Фактичко је питање шта представља главницу имовине детета, с обзиром да се имовина може састојити из непокретних ствари (куће, земљиште) и/или покретних ствари (новац, накит, злато) који могу, али и не морају давати приходе. Од великог је значаја утврдити у сваком појединачном случају шта представља главницу, а шта чини приходе од дечије имовине, све у циљу спречавања злоупотребе од стране родитеља.

Дете може бити власник различитих врста имовине, без обзира на његов узраст и степен пословне способности.³¹ С обзиром на то да малолетник нема пуну пословну способност, у том контексту родитељи (законски заступници) имају овлашћења да врше надзор и управљају имовином детета, у складу са законом.³² Један од најчешћих начина на који дете може стећи имовину јесте наслеђивање, било по закону или по тестаменту. У складу са важећим законским прописима, малолетници могу бити наследници исто као и пунолетна лица, без обзира на свој узраст. Наслеђивање може бити законско, када дете наслеђује на основу наследних редова утврђених законом, или тестаментално, када се дете као наследник одређује вољом оставиоца израженом у тестаменту. Посебан аспект наслеђивања односи се на чињеницу да малолетно дете не може самостално располагати наслеђеном имовином, те се у овом контексту примењују посебна правила у погледу управљања том имовином. Уколико дете наследи некретнину, новчана средства, хартије од вредности или неку другу врсту имовине, том имовином управљају родитељи као законски заступници, али под одређеним ограничењима која су утврђена законом. У случајевима када је у питању имовина значајне вредности или када постоји могућност злоупотребе, орган старатељства може бити укључен у процес контроле управљања наслеђеном имовином, како би се обезбедило да она буде сачувана у најбољем интересу детета.

³⁰ Чл. 193. ст. 5. ПЗС. Приходи од имовине детета могу бити употребљени и за издржавање родитеља, односно за издржавање другог заједничког малолетног детета.

³¹ Woodhouse, B. B. (1997). From Property to Personhood: A Child-Centered Perspective on Parents' Rights, *op.cit.*, 313.

³² Цвејић-Јанчић, О. (2009). Породично право. Нови Сад: Правни факултет, 109.

Поред наслеђивања, један од начина стицања имовине од стране малолетника јесте поклон. Деца могу примити поклоне од родитеља, сродника или трећих лица, при чему се прави разлика између уобичајених поклона мање вредности и поклона који имају већу економску вредност. Уобичајени поклони, као што су одећа, играчке или ситна техничка опрема, не утичу на имовински положај детета у значајној мери. Међутим, у случају поклона веће вредности, попут некретнина, моторних возила, новчаних депозита или удела у привредним друштвима, закон прописује одређене мере заштите које спречавају да се таквом имовином несавесно управља или да буде предмет злоупотреба. У тим ситуацијама, родитељи као законски заступници имају обавезу да управљају поклоњеном имовином у најбољем интересу детета, а у неким случајевима је потребно и одобрење органа старатељства за располагање том имовином.

Као начин стицања имовине који се јавља у пракси односи се на добитке од игара на срећу, наградних игара и сличних активности. У већини правних система, па и домаћем правном систему, малолетним лицима није дозвољено учествовање у играма на срећу, што значи да добици из таквих игара не могу припадати детету. Ипак, постоје ситуације у којима дете може бити добитник награде у наградним играма које нису дефинисане као игре на срећу, попут такмичења, лутријских извлачења организованих у маркетиншке сврхе или других облика награђивања. У тим околностима, родитељи или законски заступници имају обавезу да управљају том имовином у корист детета, уз примену мера заштите које спречавају могуће злоупотребе.³³

3.2. Управљање и располагање имовином детета коју је дете стекло радом

Дете које је навршило петнаесту годину живота може предузимати правне послове којима управља и располаже својом зарадом или имовином коју је стекло сопственим радом.³⁴ У том смислу, малолетник може да закључује све правне послове који се се односе на оно што води порекло од рада, независно од сагласности својих

³³ Цвејић-Јанчић, О. (2009). Породично право, Нови Сад, 112.

³⁴ Чл. 64. ст. 3. ПЗС.

родитеља и од вредности посла.³⁵ Право малолетника да заснује радни однос је посебно право прецизније уређено одредбама Закона о раду.³⁶ Према слову закона, малолетник који има најмање петнаест година, односно радни однос са лицем млађим од осамнаест година живота може да се заснује само уз писмену сагласност родитеља, усвојитеља или старатеља, под условом да такав рад не угрожава његово здравље, морал и образовање, односно да такав рад није забрањен законом.

Како малолетник може да заснује радни однос с петнаест година, уз писану сагласност родитеља, може се закључити да одлука детета да се не школује, већ да након завршетка основне школе почне да ради, зависи од воље родитеља. Ова ограничавајућа околност предвиђена је ради заштите интереса детета и у складу је са Конвенцијом о правима детета која одредбом чл. 28. обавезује државе чланице на подстицање средњошколског и вишег образовања.³⁷ По правилу, рад детета супротан је најбољем интересу детета јер одузима време потребно за образовање, због чега рад деце није пожељан. У међународноправним документима који садрже социјална права, право детета на рад дозвољен је изузетно, уз одређена ограничења.³⁸

На имовину коју је малолетник са навршених петнаест година живота стекао својим радом, примењује се режим прописан одредбом чл. 192. ст. 1. ПЗС, по којој овом имовином малолетник управља самостално. Имовином коју је стекао својим радом малолетник располаже самостално, без ограничења, што је последица схватања да ако је малолетник способан да имовину самостално стекне, онда са њом може и располагати самостално (чл. 193. ст. 1. ПЗС).

³⁵ Општеприхваћен став је да малолетникова способност самосталног предузимања правних послова обухвата не само располагање оним што се добија непосредно као зарада, већ и оним што води порекло од рада: све ствари (покретне и непокретне) прибављене из зараде, камате, плодови у натуралном облику и приходи са тих ствари, као и накнада на основу њиховог оштећења (накнада штете, сума осигурања) и по основу експропријације. Тако, Станковић, Водинелић, Увод у грађанско право, *op.cit.*, 60; Цвејић-Јанчић О, Породично право- књига II, родитељско и старатељско право, Нови Сад 2000, 56; Драшкић М, Породично право и права детета, Београд 2005, 274.

³⁶ Чл. 24. ст. 1. и чл. 25. ст. 1. Закона о раду Србије, „Службени гласник РС“, бр. 24/05, 61/05, 54/09, 32/2013 и 75/2014.

³⁷ Чл. 28. Конвенције о правима детета, „Сл. лист СФРЈ-Међународни уговори“, бр. 15/90 и „Сл. лист СРЈ-Међународни уговори“, бр. 4/96 и 2/97.

³⁸ Чл. 32. Конвенције о правима детета, гласи: „1. Државе чланице признају право детета на заштиту од економске експлоатације и рада на послу који може бити опасан или ометати образовање детета или штетити здрављу детета, односно његовом физичком, менталном, духовном, моралном или социјалном развоју. 2. Државе чланице предузимају законодавне, административне, социјалне и образовне мере за примену одредаба овог члана. У том циљу, а имајући у виду одговарајуће одредбе других међународних инструмената, државе чланице посебно: (а) одређују минималну старост за запошљавање; (б) обезбеђују регулисање радног времена и услова рада; (ц) одређују одговарајуће казне или друге санкције како би се осигурала ефикасна примена одредаба овог члана.“

Дете може и пре петнаесте године живота радом стицати имовину ангажовањем у филму, рекламним или музичким спотовима, објављивањем књижевних радова, што отвара питање који имовинскоправни режим у том случају применити. Како су теретни и правни послови велике вредности детета које није навршило четрнаесту годину живота апсолутно ништави, то значи да ће родитељи управљати и располагати овом имовином детета на исти начин као и са имовином која није стечена радом.³⁹

3.3. Улога родитеља у управљању имовином детета

Родитељима као законским заступницима малолетног лица, поверена је дужност да штите његове интересе и доносе одлуке које се тичу његове имовине. Ово овлашћење, међутим, није апсолутно, и врши се у циљу заштите дететових економских интереса, посебно у случајевима када дете поседује значајну имовину која може бити предмет различитих правних трансакција.⁴⁰

Родитељи управљају имовином детета придржавајући се принципа савесности и најбољег интереса детета, што значи да не могу користити имовину малолетног лица за сопствене потребе, већ искључиво у корист детета. Ова обавеза је посебно важна у случајевима када дете поседује значајну имовину, као што су некретнине, хартије од вредности, новчани депозити или друга имовинска права. У тим случајевима, родитељи имају задатак да ову имовину чувају и унапређују, али не могу предузимати правне радње које би могле довести до њеног неоправданог умањења или губитка.⁴¹

Приход који дете остварује сопственим радом, било да је реч о ангажовању у уметничким, спортским, медијским или другим професионалним активностима, родитељи користе искључиво у сврху задовољења његових потреба, образовања, здравствене заштите и других потреба које доприносе његовом развоју. Ово значи да родитељи не могу користити приходе детета за сопствене потребе или располагати њима на начин који није у интересу малолетника.⁴² Уколико постоји сумња да родитељи злоупотребљавају приходе детета, орган старатељства може предузети мере, укључујући одузимање права родитељима да управљају овим средствима. У пракси,

³⁹ Видети Цвејић-Јанчић О, Породично право, *op.cit.*, 312.

⁴⁰ Драшкић, М. (2005). Породично право и права детета. Београд: Службени гласник, 57.

⁴¹ Ковачек-Станић, Г. (2007). Породично право: партнерско, дејче и старатељско право. Правни факултет, Центар за издавачку делатност, 192.

⁴² Јеротић, В. (2017). Духовни разговори. Београд: Партенон, 53.

најчешћи облик управљања дететовом имовином односи се на полагање новчаних средстава на посебне рачуне који су регистровани на име детета, али којима до његовог пунолетства управљају родитељи.⁴³ Иако правни систем даје родитељима широка овлашћења у управљању имовином детета, орган старатељства има надлежност да интервенише уколико постоје индиције да родитељи управљају имовином детета на начин који није у његовом најбољем интересу. У случајевима када се утврди да родитељи злоупотребљавају ова овлашћења, могу им бити изречене различите мере, укључујући одузимање права на управљање дететовом имовином и постављање посебног старатеља који ће вршити ове функције уместо њих.⁴⁴

Правна регулатива која уређује улогу родитеља у управљању имовином детета осмишљена је тако да пронађе баланс између потребе да родитељи имају довољно овлашћења како би могли ефикасно управљати имовином свог детета и, с друге стране, потребе да постоје довољно јаки механизми контроле који ће спречити могуће злоупотребе.

3.4. Располагање имовином детета

Како је већ речено, у погледу располагања имовином детета, родитељи без претходног одобрења органа старатељства не могу да продају, заложе или на други начин оптерете некретнину која припада детету. Ово правило је успостављено како би се спречиле ситуације у којима би родитељи могли из личних интереса, због финансијских проблема или других разлога, отуђити непокретну имовину детета на штету његових дугорочних интереса. Свако отуђење или оптерећење дететове некретнине подлеже административној контроли, при чему орган старатељства има овлашћење да одобри или одбију предложену трансакцију у зависности од тога да ли је она у најбољем интересу детета. Поред некретнина, посебан правни режим односи се и на располагање новчаним средствима која припадају детету. Уколико дете поседује значајне новчане износе, родитељи не могу слободно располагати. Располагање покретном имовином детета, као што су моторна возила, уметничка дела, вредни

⁴³ Вучковић, М. (2014). Наследноправни положај супружника у савременом српском праву. Ниш, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Универзитет у Нишу, Правни факултет, бр. 66, 309.

⁴⁴ Ковачевић-Куштримовић, Р., & Лазих, М. (2011). Увод у грађанско право. Ниш: Пунта, 99.

предмети или хартије од вредности, такође подлеже ограничењима, нарочито у случајевима када се ради о значајној материјалној вредности. Независно од тога што родитељи имају право да управљају оваквом имовином у корист детета, свака одлука о продаји или оптерећењу такве имовине мора бити донета у складу са принципима савесности и законским процедурама које осигуравају да дететова права не буду нарушена. Ово је нарочито важно у случајевима када дете наслеђује или добија на поклон имовину велике вредности, јер се у таквим ситуацијама родитељима не дозвољава да слободно располажу овом имовином без ваљаног правног основа и надзора надлежних институција.⁴⁵

Ограничења у погледу располагања имовином детета нису усмерена само на родитеље, већ и на трећа лица. У складу са тим, закон прописује да сваки уговор или други правни посао који дете закључи без неопходне сагласности родитеља или органа старатељства може бити ништав или рушљив. Ово је од посебног значаја када су у питању послови којима се дете обавезује на финансијске издатке, кредитне обавезе или друге врсте дуговања, јер би без овакве правне заштите малолетници могли бити изложени економској несигурности и неповољним уговорним односима. У пракси, орган старатељства је дужан да испита сваки захтев родитеља за одобрење правних послова који укључују имовину детета и да донесе одлуку на основу тога да ли је предложени правни посао у најбољем интересу малолетника. Ова процедура предвиђена је ради спречавања злоупотребе у управљању имовином малолетника.⁴⁶

3.5. Улога органа старатељства, јавног бележника и суда у контроли управљања и располагања имовином детета

С обзиром на то да малолетници немају потпуну пословну способност и да њиховом имовином управљају родитељи, неопходно је да постоје механизми надзора који ће осигурати да се управљање врши у складу са њиховим најбољим интересима. У том контексту, правни поредак Републике Србије предвиђа значајну улогу органа

⁴⁵ Желчевић-Диамел, А. (2018). Породично право у Француској-право у преображају. Анали Правног факултета у Београду, 66(1), 145.

⁴⁶ *Ibidem.*, 148.

старатељства, јавних бележника и судова у контроли и одобравању правних послова који се односе на управљање и располагање имовином детета.⁴⁷

Орган старатељства има посебно значајну улогу у контроли управљања имовином детета. Према важећим законским прописима, орган старатељства је дужан да прати како родитељи или други законски заступници управљају имовином малолетника и да интервенише у случају сумње на злоупотребе или несавесно управљање.

Када је реч о располагању имовином детета, орган старатељства даје одобрење за правне послове који се тичу имовине детета. Сваки правни посао којим се отуђује, или на други начин оптерећује непокретна или вреднија покретна имовина детета мора бити предмет процене и одобрења од стране органа старатељства. Ово ограничење је уведено како би се спречиле ситуације у којима би родитељи или други законски заступници могли доносити одлуке које су на штету детета, било због личних интереса, финансијских тешкоћа или недовољног разумевања последица правног посла.⁴⁸

Поред давања одобрења за правне послове које се односе на имовину детета, орган старатељства има и контролну улогу у надзору над коришћењем прихода које дете остварује. Уколико дете остварује приходе кроз рад, уметничке, спортске или друге активности, родитељи су дужни да та средства користе искључиво у корист детета. Орган старатељства има право да захтева извештаје о трошењу ових средстава, да проверава како се новац користи и да, у случају злоупотреба, предузме мере заштите, укључујући доношење одлуке да се средства детета депонују на посебан рачун са ограниченим правом располагања. У случају да се утврди да родитељи несавесно управљају имовином детета, орган старатељства може иницирати поступак за делимично или потпуно лишење родитељског права у делу који се односи на управљање имовином, а у екстремним случајевима може бити именован посебан старатељ који ће преузети ова овлашћења.⁴⁹

Јавни бележници, као носиоци јавних овлашћења, такође имају значајну улогу у контроли управљања имовином детета, нарочито у погледу правних послова који

⁴⁷ Младеновић, М., Стјепановић, С., & Живановић, М. (2003). Породично право. Српско Сарајево: Правни факултет, 70.

⁴⁸ Цвејић-Јанчић, О. (2001). Породично право (књига II-Брачно право), *op.cit.*, 211.

⁴⁹ *Ibidem.*, 216.

захтевају нотарску обраду. У складу са законским прописима, уговори који се односе на пренос права својине над некретнинама или друга располагања имовином детета морају бити оверени код јавног бележника, а јавни бележник је у обавези да пре овере провери да ли је за закључење уговора прибављена сагласност органа старатељства. Ово представља додатни механизам правне заштите, јер спречава могућност да родитељи или други законски заступници закључе уговор који није у складу са правним ограничењима. Јавни бележници су такође у обавези да пријаве надлежним органима све сумњиве трансакције које се односе на имовину малолетника, како би се благовремено предузеле мере заштите и спречиле могуће злоупотребе.

Склапањем правних послова у име детета родитељи надомешћују вољу детета који је у правном послу уговорна страна, са одређеним правима и обавезама, а формално без пословне способности. Ради заштите имовинских интереса детета, располагање имовином детета од стране родитеља зависи од врсте и вредности имовине у питању. Правила о располагању се односе и на покретну и на непокретну имовину детета, главницу имовине и приходе од имовине детета (чл. 72. ПЗС), те на имовину коју дете није стекло својим радом.⁵⁰ Слобода располагања дечијом имовином је законом ограничена у два правца. Прво, родитељи могу само уз претходну или накнадну сагласност органа старатељства отуђити (продајом, трампом, поклоном, поравнањем, давањем негативне наследничке изјаве, давањем изјаве о одбијању поклона) или оптеретити (залагањем, хипотеком) непокретну имовину свог детета или покретну имовину велике вредности.⁵¹ Друго ограничење располагања имовином детета од стране родитеља подразумева да родитељи и уз сагласност органа старатељства могу отуђити или оптеретити главницу имовине детета само ради издржавања детета или када то захтева неки други важан интерес детета (чл. 193. ст.4. ПЗС). Родитељи самостално управљају и располажу приходима од имовине детета која није стечена радом, с тим да за акте располагања приходима од имовине детета који су велике вредности морају, такође, имати сагласност органа старатељства.⁵²

Са становишта праксе, онда када родитељ купује непокретност за своје дете ваља разликовати две ситуације: 1) родитељ - уговорна странка и 2) родитељ – законски

⁵⁰ Видети Цвејић-Јанчић О, Породично право, *op.cit.*, 312.

⁵¹ Драшкић, М., 2014, 408-410.

⁵² Чл. 193. ст. 5. ПЗС.

заступник детета (малолетника). Родитељ се налази у улози уговорне странке када од својих средстава купује непокретност за своје малолетно дете. С обзиром да је реч о уговору у корист трећег лица (малолетно дете - бенефицијар, родитељ - стипулант, продавац – промитент), за закључење тог уговора није потребна сагласност органа старатељства - такав уговор нема за последицу располагање дететовом покретном имовином велике вредности. Уколико родитељ иступа као законски заступник детета тако што би, од новца које је дете наследило, купио непокретност за дете, у том случају је потребна сагласност органа старатељства. Овде треба указати и на то да чл. 193. ст. 3. ПЗС предвиђа да сагласност органа старатељства може бити дата и накнадно. У складу са тим, улога јавног бележника огледа се у томе да не може да одбије закључење такавог уговор због тога што недостаје сагласност органа старатељства, већ је дужан да странке упозори на поменуто правило и да то упозорење унесе у солемнизациону клаузулу, односно јавнобележнички запис.⁵³

Неспособност детета да изрази сопствену вољу у стицању права и обавеза је одлучни критеријум на основу којег се дете у праву сврстава у категорију млађих или старијих малолетника.⁵⁴ Увођењем јавног бележничтва заштита малолетника требало је да буде унапређена појачаним захтевима у погледу форме предузетог правног посла како би се превазишле недоумице у тумачењу. Међутим, новелирана одредба чл. 82. ст. 1. Закона о јавном бележничтву прописује да се уговор о располагању непокретностима *пословно неспособних лица* сачињава у облику јавнобележничког записа. Лексичко тумачење ове одредбе јасно показује да се под њеним окриљем штите имовински интереси пунолетних лица која су, у законом прописаном поступку, потпуно или делимично лишена пословне способности, затим, на малолетнике који су, по правилу, до пунолетства пословно неспособни или делимично пословно способни, као и на пунолетна лица над којима је одлуком суда продужено родитељско старање. Уговор којим пословно неспособно лице прибавља непокретност може да буде закључен у облику јавнобележнички потврђене (солемнизоване) исправе или у форми

⁵³ Мишљења Стручног савета Јавнобележничке коморе Србије од 20.10. 2015. године. <http://beleznik.org> (5.07.2017.).

⁵⁴ Видети чл. 64. ст. 1. ПЗС. О пословној способности малолетника видети опширније Водинелић, В., 1999, Функције пословне способности малолетника, *Право-теорија и пракса*, бр. 3, Нови Сад, 33; Станковић, О., Водинелић, В., 1996, *Увод у грађанско право*, *op.cit.*, 60.

јавнобележничког записа, односно за закључење тог уговора није неопходан јавнобележнички запис, већ је довољна солемнизација.⁵⁵

Суд има улогу коначне контроле у управљању имовином детета, посебно у ситуацијама када постоји спор око начина на који се овом имовином управља или када је потребно донети одлуку у случају сукоба интереса између детета и његових законских заступника. Судови могу бити укључени у поступке који се односе на давање сагласности за одређене правне послове, на преглед законитости одлука које су донели родитељи или старатељи, као и на разматрање евентуалних приговора на одлуке органа старатељства. У пракси, судови најчешће одлучују у ситуацијама када се јављају спорови око наследства, када се утврђује да ли је неки правни посао склопљен у најбољем интересу детета, или када се решава питање правног основа за располагање средствима детета. Поред тога, судови су надлежни за поступке у којима се одлучује о одузимању родитељског права у погледу управљања имовином детета, уколико се утврди да је родитељи злоупотребљавају или се према њој односе несавесно.⁵⁶

Правни механизми који су успостављени како би се обезбедила контрола над управљањем имовином детета у Републици Србији у великој мери прате принципе који су заступљени у савременим европским правним системима. Улога органа старатељства, јавних бележника и суда осмишљена је тако да обезбеди ефикасну заштиту малолетника од могућих злоупотреба, али и да истовремено омогући законским заступницима да на адекватан начин управљају имовином која припада детету. У пракси, међутим, постоје изазови нарочито када је реч о спровођењу контролних мера и обезбеђивању довољне институционалне подршке за надзор над управљањем имовином малолетника.⁵⁷

⁵⁵ Мишљења Стручног савета Јавнобележничке коморе Србије од 20.10. 2015. године. Дозвољено је да се солемнизује уговор којим пословно неспособно лице прибавља непокретност. Тај уговор може (али не мора!) бити закључен у форми јавнобележничког записа.

⁵⁶ Јовић-Прлаиновић, О. (2018). „Јавнобележничко породично право - Породични закон-двадесет година после, Правни факултет, Унион, Београд, 175.

⁵⁷ Бордаш, Б. (2012). Међународно породично право Европске уније—правни основ, извори и пракса Суда ЕУ. Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 46 (3), 45.

II поглавље

3. ОДГОВОРНОСТ ЗА ПРОУЗРОКОВАНУ ШТЕТУ

У грађанском праву, осим правне и пословне способности, постоји и деликтна способност. Деликтна способност подразумева личну одговорност за проузроковану штету, стиче се са навршених четрнаест година, с тим да су малолетници до навршене седме године живота деликтно неспособни, па за штету коју проузрокују одговарају њихови родитељи, док малолетници између седме и четрнаесте године одговарају својом имовином ако се докаже да су у време проузроковања штете били свесни својих поступака (оборива претпоставка о неспособности за расуђивање). Деликтна способност је изложеност имовинској санкцији и састоји се у обавези накнаде штете.

4.1. Одговорност родитеља за штету коју они причине имовини детета

Општа правила о одговорности за штету предвиђају да родитељи одговарају за штету коју причине имовини детета, својом кривицом или без обзира на кривицу. Закон о облигационим односима ⁵⁸ прописује да ко другоме проузрокује штету дужан је накнадити је, уколико не докаже да је штета настала без његове кривице. Међутим, за штету без обзира на кривицу, по правилима о објективној одговорности, одговара се и у другим случајевима предвиђеним законом. Полазећи од тога да родитељи заједнички и споразумно управљају имовином детета, они заједнички одговарају и за штету коју причине имовини детета. У поступку који се води против родитеља, а у вези са накнадом штете, због сукоба интереса, малолетном сопственику имовине мора се поставити колизијски старатељ. ⁵⁹ За потраживање накнаде штете коју су детету проузроковали родитељи, застарелост не тече, ⁶⁰ чиме се искључује могућност да, за време трајања родитељског права, док је дете психолошки, емотивно и правно у подређеном положају, дете као поверилац изгуби право на накнаду штете или друго потраживање од родитеља. ⁶¹

⁵⁸ Чл. 154. ст. 1 и 3. Закона о облигационим односима, „Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89-одлука УСЈ и 57/89, „Сл. Лист СРЈ“, бр. 31/93 и „Сл. Лист СЦГ“, бр. 1/2003-Уставна повеља.

⁵⁹ Чл. 152. ст. 1. и ст. 2. т. 3, ПЗС.

⁶⁰ Чл. 381. ст. 1. т. 2.ЗОО.

⁶¹ Младеновић М, Стјепановић С, Живановић М. (2003), Породично право, Српско Сарајево 271.

4.2. Одговорност родитеља за штету коју дете проузрокује трећим лицима

За штету коју малолетно дете причини трећим лицима одговарају родитељи детета према правје зилима о одговорности за другога. По правилу, одговорност родитеља је заједничка, осим у случајевима када један родитељ самостално врши родитељско право. Правила о одговорност родитеља за штету коју дете проузрокује трећим лицима зависе од узраста детета, односно разликују се правила о одговорности родитеља за штету коју проузрокује малолетник до навршене седме године живота, малолетник од навршене седме до навршене четрнаесте године и малолетник старији од четрнаест година.

Родитељи одговарају за штету коју је проузроковало дете млађе од седам година без обзира на своју кривицу (чл. 165. ст. 1. ЗОО). Ово је необорива правна претпоставка и спречава родитеље да доказују да су обављали потребан брижљив надзор над својим дететом и тиме се ослободили одговорности. Изузетно, родитељи се могу слободити одговорности ако постоје разлози за искључење одговорности према правилима о одговорности без обзира на кривицу (чл. 165. ст. 2. ЗОО). Одговорност родитеља је искључена ако је штета настала док је дете било поверено другом лицу и ако је то лице одговорно за штету (чл. 165. ст. 3. ЗОО).

Малолетник од навршене седме до навршене четрнаесте године не одговара за штету, осим ако се докаже да је при проузроковању штете био способан за расуђивање (чл. 160. ст. 2. ЗОО). Одговорност родитеља за штету коју проузрокује малолетник са навршених седам година темељи се на правилима о субјективној одговорности, по основу претпостављене кривице, по којима је правна претпоставка о кривици родитеља оборива,⁶² односно родитељи могу да доказују да за насталу штету нема њихове кривице.

У савременим условима живота, дете старије од седам година и даље, није подвргнуто само утицају родитеља, већ више утицају разноликих друштвених фактора, тј. околине у којој се креће, па не би било оправдано да родитељи одговарају без обзира на своју кривицу за поступке деце који нису само резултат пропуста родитеља.⁶³ Ако за проузроковану штету поред одговорности родитеља постоји и одговорност детета,

⁶² Чл. 165. ст. 4. ЗОО.

⁶³ Драшкић М, Породично право и права детета, *op.cit.*, 412.

њихова је одговорност солидарна (чл. 166. ЗОО). За штету коју другом проузрокује малолетник док је под надзором старатеља, школе или друге установе, одговара старатељ, школа, односно друга установа, осим ако докажу да су надзор вршили на начин на који су обавезни, или да би штета настала и при брижљивом вршењу надзора.⁶⁴ Према слову закона, посебна одговорност родитеља постоји када дужност надзора над дететом не лежи на родитељима, већ на неком другом лицу, у ком случају ће оштећеник имати право да захтева накнаду од родитеља, ако је штета настала услед лошег васпитања малолетника, рђавих примера или порочних навика које су му родитељи дали, или се и иначе штета може уписати у кривицу родитељима (чл. 168. ст. 1. ЗОО).⁶⁵ Родитељи ће одговарати по основу правичности ако је штету проузроковао малолетник способан за расуђивање који није у стању да је накнади. У том случају, суд може с обзиром на материјално стање родитеља и оштећеника, обавезати родитеље да накнаде штету, потпуно или делимично, иако за њу нису криви.⁶⁶ Малолетник са навршених четрнаест година одговара за штету проузроковану трећем лицу по општим правилима о одговорности за штету (чл. 160. ст. 3. ЗОО).

4.3. Референтна пракса домаћих судова

У правном систему Републике Србије, одговорност родитеља за штету коју њихово малолетно дете проузрокује трећим лицима представља значајан аспект грађанскоправне одговорности. Судска пракса у овој области обилује случајевима који илуструју примену законских одредби и начела правичности у конкретним ситуацијама.

Један од таквих случајева разматран је у одлуци Врховног касационог суда Рев 3179/2022. У овом предмету, малолетни син тужених је током физичког сукоба са тужиоцем нанео тешке телесне повреде тужиоцу. Суд је утврдио да је малолетник свесно изазвао сукоб, показујући грубост и намеру да надјача тужиоца.⁶⁷ Имајући у

⁶⁴ Чл. 167. ст. 1. ЗОО.

⁶⁵ Чл. 168. ст. 2. ЗОО.

⁶⁶ Чл. 169. ст. 2. ЗОО.

⁶⁷ Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода, . Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/03.

виду године живота малолетног тужиоца, тежину повреда и дуготрајно лечење, као и материјалне могућности тужених, суд је закључио да разлози правичности налажу да родитељи накнаде нематеријалну штету коју је тужилац претрпео. Ова одлука илуструје примену одредбе члана 165. став 4. Закона о облигационим односима, која прописује да родитељи одговарају за штету коју њихово малолетно дете проузрокује другом лицу, осим ако докажу да је штета настала без њихове кривице.

У другом случају, у одлуци Рев 43/2021, тужилац је трпео вређање и злостављање од стране својих вршњака у школи, што је кулминирало физичким нападом у којем је задобио лаку телесну повреду. Суд је утврдио да је школа била упозната са проблематичним понашањем ученика, али није предузела адекватне мере за заштиту тужиоца. Овај случај указује на одговорност институција које су дужне да врше надзор над малолетницима, али индиректно поставља и питање одговорности родитеља за понашање своје деце.⁶⁸

У одлуци Врховног касационог суда Рев 725/2020, суд је разматрао случај у којем је малолетно дете проузроковало штету трећем лицу. Суд је потврдио солидарну одговорност родитеља и детета за насталу штету, у складу са чланом 166. Закона о облигационим односима, који прописује да, ако поред родитеља за штету одговара и дете, њихова одговорност је солидарна.⁶⁹

⁶⁸ Закон о основама својинскоправних односа, Службени лист СФРЈ, бр. 6/80, 36/90; Службени лист СРЈ, бр. 29/96; Службени гласник РС, бр. 115/05.

⁶⁹ Чл. 166. ЗОО.

5. ПРАВО СТАНОВАЊА ДЕТЕТА И РОДИТЕЉА КОЈИ ВРШИ РОДИТЕЉСКО ПРАВО

5.1. Појам и правна природа права становања (*habitatio*)

У циљу јачања заштите детета и родитеља који се о детету стара, Породични закон регулише право становања, личну службеност,⁷⁰ која се састоји у овлашћењу да се у сврху становања користи туђи стан.

Дете и родитељ који врши родитељско право имају право становања на стану чији је власник други родитељ детета ако дете и родитељ који врши родитељско право немају право својине на усељивом стану.⁷¹ Хабитант (ималац права становања) има право да станује у стану (са члановима своје породице и лицима која су му потребна за вођење домаћинства) у обиму који му је потребан или конституисан, односно на целом стану или делу стана. Ималац права становања није овлашћен да употребљава остале делове непокретности и покретне ствари, осим ако су намењени за становање или имају својство припадка. Право становања ограничава својину власника у делу и у мери у којој је конституисано, одакле произилази да власнику стана остаје право својине са овлашћењима права располагања, права коришћења (уколико право становања није конституисано на целом стану), и право употребе (преко обима потребног за задовољење потреба титулара личне службености).⁷² Право становања односи се на непосредно коришћење послужног добра, настаје, пре свега, на непокретним стварима (стамбеним објектима), а може бити установљена и на правима (у случају да ималац права становања има право на идеалном делу стана и са осталим сувласницима уређује начин коришћења стана). Будући да право становања као лична службеност има за циљ збрињавање титулара права становања, основне карактеристике права становања су неотуђивост, ненаследивост и непреносивост.

Право становања је временски ограничено, односно траје до пунолетства детета,⁷³ с обзиром да је законски конституисана лична службеност ради заштите

⁷⁰ Станковић О, Орлић М. (1999), *Стварно право*, Београд, 216.

⁷¹ Чл. 194. ст. 1. ПЗС.

⁷² Милутиновић Љ. (2006), *Право становања-habitatio у Породичном закону*, Зборник радова са саветовања „Ново породично законодавство“, Крагујевац, 452.

⁷³ Чл. 194. ст. 2. ПЗС.

интереса детета да има обезбеђен смештај до пунолетства, тј. неопходне услове за правилан и потпун развој. За успостављање права становања није од значаја чињеница да ли су родитељи детета били у браку или у ванбрачној заједници, већ је одлучујуће да дете и родитељ који врши родитељско право немају право својине на усељивом стану. Право становања, међутим, може престати и пре пунолетства детета, природним путем, смрћу детета, али и правним путем. Правним путем право становања престаје онда када се промене услови који су довели до конституисања овог права, односно престаје када родитељ који врши родитељско право или дете стекну право својине на усељивом стану или када наступе околности због којих би право становања представљало очигледну неправду за другог родитеља (власника стана). Право становања, као законска лична службеност, такође, престаје у случају када суд промени одлуку о вршењу родитељског права којом малолетно дете поверава родитељу власнику стана.

Немају право становања дете и родитељ ако би прихватање њиховог захтева за право становања представљало очигледну неправду за другог родитеља.⁷⁴ Правни стандард “очигледна неправда” подразумева све околности које оправдавају да се право становања не конституише, што суд оцењује у сваком конкретном случају.⁷⁵

Осим заштитне улоге, право становања има и алиментациони карактер који долази до изражаја када дете наврши осамнаест година, постане пословно способно у ком случају престаје родитељско право. Ако се дете редовно школује, обавезе родитеља да издржавају детете не престаје, али престаје ограничење права својине на стану родитеља који није вршио родитељско право. Обавезе родитеља према пунолетном детету које се редовно школује, међутим, односе се на издржавање детета и обезбеђивању средстава за становање у другом стану, те тако, алиментациона улога права становања прераста у новчани износ за издржавање, увећан за трошкове становања.⁷⁶

5.2. Услови за остваривање права становања у корист детета

У правном систему Републике Србије, ово право је уско повезано са начелом

⁷⁴ Милутиновић Љ, Право становања-habitatio у Породичном закону, *op.cit.*, 459.

⁷⁵ Чл. 194. ст. 3. ПЗС.

⁷⁶ Милутиновић Љ, Право становања-habitatio у Породичном закону, *op.cit.*, 460.

најбољег интереса детета, што значи да се у сваком поступку који укључује питање стамбеног збрињавања малолетног лица мора водити рачуна о томе да се детету обезбеде стабилни и безбедни животни услови. Остваривање права становања у корист детета зависи од више фактора, укључујући правни основ за његово успостављање, имовински статус родитеља, одлуке надлежних органа и специфичне околности сваког појединачног случаја.⁷⁷

Право детета на становање најчешће се остварује у контексту развода брака или престанка ванбрачне заједнице родитеља. У таквим случајевима, судска пракса указује на то да је потребно донети одлуку која ће омогућити да дете настави да живи у познатом окружењу, у складу са његовим потребама и психолошком добробити. Овакав приступ се заснива на уверењу да је континуитет у животним условима од суштинског значаја за правилан психофизички развој малолетног лица. Сходно томе, у поступцима у којима се одлучује о родитељском праву, судови се руководе тиме да се родитељу коме је дете поверено обезбеди право становања у заједничком дому, чак и у ситуацијама када власништво над непокретношћу припада другом родитељу.⁷⁸

Један од основних услова за остваривање права становања детета јесте доказивање да таква мера представља најбоље решење у конкретним околностима. То подразумева процену фактора као што су материјални и стамбени услови оба родитеља, однос њихових прихода према потребама детета, постојање других стамбених опција, као и капацитет родитеља да обезбеди детету адекватан простор за живот. Уколико суд процени да би пресељење детета из досадашњег стамбеног простора могло имати негативне последице по његов развој, може донети одлуку којом ће родитељу коме је дете поверено дати право да настави да користи непокретност, чак и у случају да она формално припада другом родитељу. Ова одлука је временски ограничена, односно важи све док дете не постане пунолетно или док се не стекну нове околности које омогућавају другачије решење.

Поред породичноправних основа, право становања у корист детета може се успоставити и кроз уговорне односе, као што су уговори о поклону, уговори о доживотном издржавању или уговори о коришћењу непокретности. У неким случајевима, родитељи или други чланови породице могу детету обезбедити становање

⁷⁷ Водинелић, В., Функције пословне способности малолетника, *op.cit.*, 33.

⁷⁸ *Ibidem.*, 42.

тако што ће му уступити право коришћења одређене непокретности, било привремено или трајно. Овакви аранжмани су често предмет правне анализе, нарочито када се ради о могућности преноса овог права или о ситуацијама у којима би један од власника могао покушати да га оспори. У том контексту, судови и други надлежни органи имају обавезу да штите најбољи интерес детета, спречавајући ситуације у којима би дете било лишено крова над главом услед правних спорова између одраслих лица.⁷⁹

Један од значајних аспеката права становања у корист детета односи се и на заштиту од принудног иселења. Законски оквир у Републици Србији предвиђа одређене мере заштите које спречавају да дете остане без стана уколико дође до хипотекарне продаје или принудног извршења над некретнином у којој живи. У таквим ситуацијама, судови могу наложити одређене социјалне мере које омогућавају да дете настави са становањем у истом простору или да му се обезбеди алтернативни смештај који ће одговарати његовим потребама. У неким случајевима, када се води поступак извршења над непокретношћу у којој живи малолетник, може се применити принцип хуманог извршења, који предвиђа да се морају пронаћи социјално прихватљива решења која неће угрозити животне услове детета.

У контексту наследноправних односа, право становања детета може произаћи и из тестаментарних одредби или законског наслеђивања. Уколико дете наследи непокретност или удео у непокретности, оно има право да у њој станује, чак и у случајевима када постоје други наследници који полажу право на исту имовину. У таквим ситуацијама, закон предвиђа механизме заштите којима се спречава да дете буде приморано да напусти стан или кућу у којој је живело, нарочито у случајевима када не постоје друге реалне могућности за његов смештај.⁸⁰ Овај аспект је нарочито значајан у случајевима када постоје наследноправни спорови између чланова породице, јер се у тим околностима мора водити рачуна о томе да се право детета на становање не угрози због имовинских интереса других наследника.

Правна природа права становања детета такође подразумева да се оно не може преносити на друга лица, осим уколико постоје изузетни разлози који оправдавају такав

⁷⁹ Драшкић, М. (2016). Коментар Породичног закона, пракса Европског суда за људска права, пракса Уставног суда, пракса редовних судова према стању законодавства од 1. децембра 2015. године. Београд: Службени гласник, 300.

⁸⁰ Драшкић, М. (2016). Коментар Породичног закона, *op.cit.*, 310.

пренос. То значи да дете може уживати ово право све док му је оно неопходно за живот, али да се након престанка тог потребног периода оно не може уступити другом лицу, нити се може користити у сврху остваривања економске добити. Ово ограничење је важно јер обезбеђује да право становања детета остане у функцији његове заштите, а не као средство за манипулацију имовином или за избегавање имовинских обавеза.⁸¹

Судска пракса у Републици Србији показује да судови у случајевима права становања детета у највећем броју ситуација доносе одлуке у складу са његовим најбољим интересом. У пракси, када се родитељи споре око права на становање након развода, судови обично дају предност родитељу код којег дете живи, чак и ако је власник непокретности други родитељ. Ово је нарочито важно у ситуацијама у којима би промена места становања могла негативно утицати на психолошку стабилност детета, његово школовање или социјалну интеграцију.

5.3. Ограничења и престанак права становања

Право становања представља личну службеност која омогућава одређеном лицу да користи непокретност у сврху становања, али без могућности располагања том имовином. Овај правни институт има посебан значај у контексту породичног права, нарочито када се право становања додељује у корист детета власника непокретности. Иако је ово право установљено у циљу заштите лица која немају власнички статус, оно није апсолутно и подложно је различитим ограничењима, како у погледу коришћења, тако и у погледу његовог трајања и престанка.

Једно од основних ограничења права становања односи се на немогућност преноса овог права на трећа лица. За разлику од стварних права, која се могу уступити или пренети на друге субјекте, право становања је личне природе и везано искључиво за лице којем је признато. Ово значи да корисник права становања не може уступити, издати у закуп или пренети своје право на друге особе. Ово правило има за циљ да очува основну функцију права становања, које је установљено да би се конкретном лицу обезбедио простор за становање, а не да би служило као инструмент трговине или посредничке активности у вези са непокретностима.⁸²

⁸¹ Maillard, K. N. (2010). Rethinking children as property: the transitive family. *Cardozo L. Rev.*, 32, 225.

⁸² Јанчић, В. М. (2017). Значај праксе Европског суда за људска права за начело забране дискриминације у наследном праву. Нови Сад: Факултет за европско право – политичке студије, 75.

Друго значајно ограничење односи се на начин коришћења непокретности у којој корисник има право становања. Корисник мора користити непокретност у складу са њеном наменом, што значи да не сме мењати њену структуру, пренамењивати је у пословне сврхе или предузимати било какве активности које би могле нарушити власникова права. У супротном, власник непокретности има право да захтева престанак права становања уколико корисник нарушава услове под којима му је ово право признато.

Право становања је такође ограничено временским трајањем. Један од најчешћих разлога за престанак права становања јесте пунолетство детета. Престанак права становања може наступити и уколико корисник овог права грубо наруши правила коришћења непокретности. Уколико лице које има право становања наноси штету објекту, одбија да плаћа трошкове одржавања, користи непокретност у супротности са законом или на други начин злоупотребљава своје право, власник може покренути судски поступак за укидање права становања. У пракси, судови разматрају све околности случаја и утврђују да ли постоје довољно озбиљни разлози за престанак овог права, водећи рачуна о правичности и интересима обе стране.

5.4. Упоредноправни осврт на имовинске односе родитеља и деце

У земљама региона, као што су Хрватска, Црна Гора и Северна Македонија, имовински односи између родитеља и деце регулисани су сличним законским оквирима који имају за циљ заштиту интереса малолетника и обезбеђивање њиховог благостања.

У Хрватској, Обитељски закон прописује да родитељи управљају имовином малолетне деце, али су дужни да то чине савесно и у најбољем интересу детета. Родитељи не могу без одобрења суда предузимати одређене правне радње које се тичу имовине детета, као што су отуђење или оптерећење непокретности, одрицање од наследства или поклањање имовине детета.⁸³ Сличне одредбе постоје и у законодавствима Босне и Херцеговине и Црне Горе, где је потребно одобрење надлежних органа за располагање имовином малолетника у случајевима који могу

⁸³ Čl. 85. Obiteljskog zakona, "Narodne novine", br. 103/2015, 98/2019, 47/2020, 49/2023, 156/2023.

значајно утицати на њихове имовинске интересе.⁸⁴

У Северној Македонији, Породични закон такође предвиђа да родитељи управљају имовином своје деце, али су обавезни да то чине с пажњом доброг домаћина и у складу са интересима детета. Родитељи су дужни да воде рачуна о очувању и увећању имовине детета, а за одређене правне послове који се тичу имовине детета потребно је прибавити сагласност центра за социјални рад или суда. Овакав приступ има за циљ да се спрече могуће злоупотребе и да се обезбеди заштита имовинских права малолетника.⁸⁵

У свим овим земљама, законодавство предвиђа могућност да се родитељи лише права на управљање имовином детета уколико се утврди да злоупотребљавају своја овлашћења или не поступају у најбољем интересу детета. У таквим случајевима, надлежни органи могу одредити старатеља који ће управљати имовином детета до његовог пунолетства или до промене околности које су довеле до одузимања овлашћења родитељима. Ова мера има за циљ да обезбеди заштиту имовинских права детета и да спречи могуће штетне последице по његову будућност.

Имовински односи између родитеља и деце у земљама региона регулисани су на сличан начин, са нагласком на заштити интереса детета и обезбеђивању одговорног управљања његовом имовином. Законодавства ових земаља предвиђају обавезу родитеља да управљају имовином детета савесно и у његовом најбољем интересу, уз надзор надлежних органа и могућност одузимања овлашћења у случају злоупотребе или несавесног поступања. Овакав приступ има за циљ да обезбеди заштиту имовинских права малолетника и да допринесе њиховом здравом развоју и будућој самосталности.

⁸⁴ Чл. 307-309. Породичног закона Црне Горе, „Службени лист РЦГ“, бр. 1/2007 и „Службени лист РЦГ“, бр. 53/2016 и 76/2020.

⁸⁵ Чл. 219-221. Закон за семејството, „Службен весник на Република Македонија“, бр. 153/2014.

III поглавље

6. ИЗАЗОВИ И ПРЕДЛОЗИ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ПРАВНОГ ОКВИРА У СРБИЈИ

6.1. Идентификација недостатака у постојећој регулативи

Правна регулатива која уређује имовинске односе између родитеља и деце у Републици Србији има за циљ да обезбеди заштиту економских интереса малолетника и да спречи злоупотребе у управљању њиховом имовином. Иако постоје важећи законски механизми који регулишу ову област, у пракси се могу уочити бројни недостаци који отежавају адекватну примену прописа и доводе до правне несигурности. Један од основних проблема односи се на недовољно прецизно дефинисане границе овлашћења родитеља у управљању имовином детета, што доводи до ситуација у којима родитељи имају широка дискрециона права, а механизми надзора често нису довољно ефикасни да спрече могуће злоупотребе.

Један од недостатака постојеће регулативе огледа се у чињеници да закон не прописује обавезу родитеља да редовно извештавају надлежне органе о начину управљања имовином детета. У неким европским земљама, као што су Шведска и Немачка, родитељи који управљају значајном имовином детета у обавези су да подносе периодичне извештаје о својим активностима, како би се спречиле злоупотребе и обезбедила транспарентност.⁸⁶ У Србији, ова врста надзора постоји само у ограниченом броју случајева, а орган старатељства углавном реагује тек када већ дође до злоупотреба, уместо да превентивно делују. Ово оставља простор за ситуације у којима родитељи могу нерационално или несавесно управљати имовином детета без икаквих правних последица све док злоупотреба не постане очигледна.

Такође, у важећем правном оквиру ограничени су механизми заштите имовине детета у случају финансијских проблема родитеља. У појединим европским земљама, попут Велике Британије и Шпаније, постоје правни механизми који спречавају да се имовина детета користи за намирење дугова родитеља или као предмет извршења у случају финансијских потешкоћа. У Србији, оваква заштита није у потпуности

⁸⁶ Вучковић, М. (2014). Наследноправни положај супружника у савременом српском праву. Ниш, Зборник радова Правног факултета у Нишу, Универзитет у Нишу, Правни факултет, бр. 66, 309.

развијена, што доводи до ситуација у којима дете може изгубити право на становање или власништво над некретнином уколико родитељ уђе у дугове и изгуби власништво над заједничком имовином. Недостатак оваквих механизма посебно је проблематичан у случајевима када дете живи у некретнини која формално припада родитељу, али је његово становање у том простору угрожено због финансијских обавеза родитеља.⁸⁷

Могућност да малолетници под одређеним условима самостално управљају својом имовином у неким земљама, као што су Немачка и Француска, омогућавају да малолетник, уколико докаже зрелост и способност, добије делимичну или потпуну пословну способност за управљање својом имовином. Према Породичном закону Републике Србије, малолетник који је навршио 15 година живота и који је својом зарадом или радом стекао имовину, има право да том имовином самостално управља. Ова ситуација је уређена у оквиру посебне категорије малолетника која се често назива „малолетник са пословном способношћу у посебном случају“.⁸⁸

У постојећој регулативи неефикасност механизма за санкционисање родитеља који злоупотребе своја овлашћења у управљању имовином детета, односно несавесно је управљао имовином детета, често изостају адекватне санкције, а поступци за повраћај имовине могу трајати годинама. Суд и орган старатељства ретко прибегавају мери одузимања овлашћења родитељима, осим у екстремним случајевима, што значи да многи родитељи који су оштетили имовину свог детета остају некажњени или се суочавају са блажим последицама. Овакав приступ може довести до ситуација у којима родитељи рачунају на правну неефикасност система и свесно предузимају штетне радње, знајући да ће имати мале или никакве последице.

6.2. Предлози за унапређење законских решења у погледу контроле управљања имовином детета

Унапређење постојећег правног оквира подразумевало би увођење обавезе родитеља да редовно извештавају надлежне органе о начину управљања имовином детета. У неким европским земљама, као што су Шведска и Немачка, постоји законска обавеза да родитељи који управљају значајном имовином детета подносе периодичне извештаје органу старатељства, чиме се обезбеђује транспарентност и спречавају

⁸⁷ *Ibidem*, 314.

⁸⁸ Чл. 64. ст. 3. ПЗС.

злоупотребе. Овакав модел могао би бити имплементиран и у Србији, уз одређене модификације које би омогућиле да се извештаји односе само на одређену врсту имовине, као што су непокретности, покретне ствари велике вредности или новчана средства која премашују одређени износ.

Други важан предлог односи се на стандардизацију критеријума које орган старатељства користи при одобравању или одбијању захтева родитеља за располагање имовином детета. Увођењем јасних критеријума, као што су обавеза процене дугорочног утицаја предложеног правног посла на имовинске интересе детета, детаљна контрола намеравање употребе добијених средстава и обавеза родитеља да образложе потребу за предузимањем одређене правне радње, могло би се значајно унапредити постојеће законско решење.⁸⁹

Поред увођења обавезе извештавања и стандардизације критеријума за судске и управне одлуке, важно је унапредити механизме заштите дететове имовине у случајевима финансијских проблема родитеља. У појединим европским државама, као што су Велика Британија и Шпанија, постоје правни механизми који штите имовину детета од потенцијалних дугова и извршења која би могла проizaћи из финансијских обавеза родитеља. У Србији, тренутно не постоје довољно развијене одредбе које би спречиле да се имовина детета искористи за намирење дугова родитеља, што може довести до ситуација у којима дете остаје без своје имовине услед финансијске неодговорности одраслих. Јачање правне заштите имовине детета у овом сегменту могло би се остварити увођењем посебних ограничења у погледу залоге и извршења над непокретностима које су у власништву малолетника, уз обавезу претходне судске контроле у свим таквим случајевима.

У Републици Србији, примарна улога у контроли управљања имовином детета припада органу старатељства, односно центрима за социјални рад, који су надлежни да одобравају или забрањују одређене акте располагања родитеља имовином детета. Надлежни центри за социјални рад реагују углавном у случајевима када се покрене поступак у ком је потребна њихова сагласност или када неко пријави злоупотребу. Међутим, оваква улога није довољна да би се спречиле злоупотребе у вези са имовином детета. Због тога је потребно увести систем редовног надзора, који би подразумевао обавезу родитеља да периодично извештавају надлежне органе о управљању имовином

⁸⁹ Поњавић, З. (2007). Породично право, *op.cit.*, 30.

детета, посебно у случајевима када дете поседује значајну имовину, као што су некретнине, новчана средства или хартије од вредности.⁹⁰ Још један важан корак у јачању улоге органа старатељства односи се на повећање њихових кадровских и техничких капацитета. У пракси, центри за социјални рад често имају ограничене ресурсе и велики број предмета који обрађују, што може утицати на ефикасност надзора над имовином детета. Увођењем специјализованих одељења у оквиру центара за социјални рад, која би се бавила искључиво питањима управљања имовином малолетника, могло би се значајно повећати ниво надзора и побољшати стручна процена у вези са правним радњама које родитељи предузимају у име детета. Овакав приступ би омогућио да органи старатељства ефикасније надгледају све правне трансакције које се односе на имовину детета и благовремено реагују у случају уочених неправилности.⁹¹ Родитељи који желе да располажу имовином детета морају прибавити сагласност органа старатељства, али не постоји довољно ефикасан механизам правног надзора над овим одлукама. Увођењем могућности да се на одлуке органа старатељства о правима управљања имовином уложи жалба суду, омогућило би се да све важне одлуке буду подложне додатној правној контроли, чиме би се смањила могућност неправилности и произвољног тумачења прописа.⁹²

Савремене правне тенденције у области управљања и располагања имовином малолетника усмерене су на прецизнију регулацију ових односа, јачање механизма надзора, транспарентност у управљању имовином, као и већу правну заштиту малолетника у случају несавесног поступања родитеља. У овој области би увођење електронске евиденције имовине малолетника омогућило органу старатељства да у реалном времену има увид у правне послове који се односе на имовину детета.⁹³ Примера ради, у шведском и немачком праву постоје регистри који омогућавају аутоматизовани надзор над имовином малолетника, при чему сваки покушај продаје, залог или другог располагања имовином детета мора бити унапред одобрен од стране надлежних органа. Имплементација оваквог система у Србији допринела би већој транспарентности и спречавању нерегуларних трансакција које би могле оштетити малолетника.

⁹⁰ Младеновић, М., Стјепановић, С., & Живановић, М., Породично право, *op.cit.*, 60.

⁹¹ Цвејић-Јанчић, О., Породично право (књига II-Брачно право), *op.cit.*, 217.

⁹² Јовић-Прлаиновић, О., Јавнобележничко породично имовинско право, *op.cit.*, 175.

⁹³ Панов, С. (2010). Породично право. Београд, Приручник за полагање правосудног испита, Пројурис, 93.

Поред тога, потребно је успоставити обавезу родитеља да редовно подносе извештаје о управљању имовином детета. Ово правило би могло бити примењено у националном законодавству, уз предвиђање да центри за социјални рад имају овлашћење да провере ове извештаје и предузму мере у случају сумњи на злоупотребу. Оваква обавеза посебно би била значајна у случајевима када малолетник поседује значајна финансијска средства или непокретности које су предмет редовног управљања.⁹⁴

Један од проблема који је уочен у пракси односи се на случајеве када родитељи злоупотребљавају управљање имовином детета у своју личну корист. У многим европским земљама постоје механизми који омогућавају хитну реакцију органа старатељства и судова у случају када се утврди да је родитељ искористио имовину детета за подмирење својих дугова или личних потреба. Овакве мере нису довољно развијене у српском правном систему, што значи да би било потребно увести могућност привремене блокаде имовине детета уколико постоје индикације да би родитељи могли поступити на штету малолетника.

⁹⁴ Почуча, М. (2010). Породично право. Нови Сад., 130.

7. ЗАКЉУЧАК

Имовински односи између родитеља и деце представљају један сегмент породичног права у којем се огледају како правна, тако и социјална и етичка начела која регулишу породичне односе. У Републици Србији, ова област је правно уређена кроз одредбе Породичног закона и других релевантних прописа који имају за циљ заштиту економских интереса малолетника и спречавање могућих злоупотреба у управљању њиховом имовином. Међутим, детаљном анализом постојећег правног оквира и његове примене у пракси, уочено је да и даље постоји потреба за системским реформама и за унапређењем механизма надзора, контроле и заштите малолетних лица у домену имовинских односа.

Као изазов који се у овој области издваја односи се на неуједначену примену законских норми и недостатак јасних критеријума за одлучивање у случајевима када родитељи желе да располажу имовином детета. Судска пракса и пракса органа старатељства су неуједначене што доводи до правне несигурности. У том смислу, неопходно је увести строже стандарде и критеријуме који би осигурали транспарентност у доношењу одлука и бољу заштиту имовинских права детета.

Значајан проблем у постојећем систему представља недостатак редовног надзора над управљањем имовином детета. Тренутни механизми контроле углавном су реактивни, што значи да орган старатељства интервенише тек када дође до злоупотреба или када неко покрене поступак за заштиту права детета. Овакав приступ оставља простор за злоупотребе и несавесно управљање, нарочито у случајевима када родитељи користе имовину детета у личне сврхе или када њихови поступци могу угрозити економску сигурност малолетника. Из тог разлога, потребно је увести систем редовног извештавања родитеља о стању и коришћењу имовине детета, као и унапредити механизме ране детекције потенцијалних злоупотреба.

Још један аспект који заслужује пажњу односи се на питање могућности да малолетници, под одређеним условима, стекну делимичну или потпуну пословну способност за управљање својом имовином. У неким европским државама, омогућено је да малолетници који остварују значајне приходе својим радом или су стекли значајну

имовину наследством добију одређени степен аутономије у управљању својим средствима. Овај модел могао би бити узет у разматрање и у Србији, нарочито у контексту младих спортиста, уметника и предузетника који остварују приходе пре пунолетства.

Посебну пажњу треба посветити и заштити малолетника у случајевима када су финансијски проблеми родитеља претња њиховој имовини. У неким државама постоје механизми који спречавају да имовина детета буде предмет извршења или да се користи за подмирење дугова родитеља. У Србији, овакви механизми још увек нису у потпуности развијени, што значи да је могуће да дете изгуби своју имовину услед финансијске неодговорности родитеља. Увођење јачих заштитних мера у овом сегменту било би од кључног значаја за очување економске сигурности малолетника. Поред тога, увођење електронских регистара имовине малолетника, систематско праћење начина управљања овом имовином, стандардизација процедура за одлучивање и јачање надзорних механизма могли би значајно допринети побољшању постојећег правног система. Истовремено, неопходно је наставити са подизањем свести родитеља о њиховим обавезама и унапређивањем едукације професионалаца који раде у центрима за социјални рад.

Дискрециона овлашћења родитеља у погледу управљања и располагања имовином детета дискреције који је остављен родитељима у управљању имовином детета. Иако родитељи, по самом основу родитељског права, имају право и обавезу да штите интересе свог детета, пракса показује да не постоје довољно ефикасни механизми за спречавање несавесног или неодговорног управљања. Овај проблем је посебно изражен у случајевима када родитељи покушавају да располажу имовином детета у своју корист, било кроз продају, залог или нерационално трошење новчаних средстава која припадају детету. У том смислу, увођење додатних контрола, као што су редовно извештавање, обавезна сагласност судова за значајније правне радње и аутоматска судска заштита имовине детета, представљало би важан корак ка спречавању злоупотреба.

Орган старатељства, иако формално надлежан за надзор над имовином детета, у пракси често не врши стварну проверу приликом одлучивања о захтевима родитеља за располагање имовином детета. Проблеми попут недовољне кадровске оспособљености,

недостатка стручњака за економске и правне аспекте управљања имовином, као и преоптерећености система социјалне заштите, доводе до ситуација у којима надзор постаје формалност, уместо да служи као ефикасан механизам контроле. Стога је неопходно унапредити рад органа старатељства кроз систематске реформе које би обухватиле бољу едукацију стручњака, већу укљученост правосуђа у поступке контроле и успостављање електронских база података о имовини малолетника.

Уочена је потреба за увођењем савремених правних решења која би омогућила флексибилнији приступ управљању имовином детета. У неким европским земљама, малолетницима је под одређеним условима омогућено да самостално управљају својом имовином, посебно у случајевима када су стекли финансијску независност или показали довољан степен зрелости. Овакав приступ би могао бити користан и у Србији, посебно у контексту младих спортиста, уметника, предузетника или малолетника који наслеђују значајну имовину. Прецизно дефинисање услова под којима малолетници могу самостално управљати својом имовином било би корисно како би се избегао апсолутни надзор родитеља у ситуацијама када је то неоправдано.

Заштиту имовине детета од потенцијалних последица финансијске неодговорности родитеља одликује недовољно прецизан механизам који би допринео да имовина детета не буде предмет извршења или да се не користи као средство за подмирење дугова родитеља. Ово је нарочито важно у случајевима када дете живи у некретнини која је у власништву једног од родитеља, али постоји ризик да та некретнина буде изгубљена услед финансијских проблема родитеља. Увођење законских ограничења у погледу могућности оптерећења или продаје имовине која служи као дом малолетника било би значајан корак ка бољој правној заштити деце. Развијање свести о значају имовинских права детета и одговорности родитеља у овој области додатно би допринело заштити малолетника и спречавању ситуација у којима би њихова имовина могла бити угрожена. Увођењем свеобухватних и системских мера, Република Србија би могла постићи већи ниво заштите имовинских права детета, у складу са најбољим правним стандардима и међународним праксама, што би значајно допринело стабилности и правичности у оквиру породичноправних односа.

Право становања, по својој правној природи јесте стварно право, регулисано је у осмом делу Породичног закона који се односи на имовинске односе између чланова

породице, у трећем одељку који носи наслов Имовински односи детета и родитеља. Као лична службеност, право становања је право из корпуса права детета и предвиђено је у циљу заштите права и интереса детета и родитеља који врши родитељско право.

ЛИТЕРАТУРА

Књиге и научни радови:

- Dwyer, J. G. (2006). *The relationship rights of children*. Cambridge University Press.
- Gottwald, P., Schwab, D., & Büttner, E. (2001). *Family & Succession Law in Germany*. München: Verlag C.H. Beck.
- Kreiczer-Levy, S. (2014). The Informal Property Rights of Boomerang Children in the Home. *Md. L. Rev.*, 74, 127.
- Maillard, K. N. (2010). Rethinking children as property: the transitive family. *Cardozo L. Rev.*, 32, 225.
- Nahmias, S. (2022). The Law and the Relationship between Parents and Children. In *Jewish Law Annual (Vol 10)* (pp. 57-78). Routledge.
- Woodhouse, B. B. (1991). Who owns the child: Meyer and pierce and the child as property. *WM. & MARY L. REV.*, 33, 995.
- Woodhouse, B. B. (1997). From Property to Personhood: A Child-Centered Perspective on Parents' Rights. *Geo. J. on Fighting Poverty*, 5, 313.
- Бордаш, Б. (2012). Међународно породично право Европске уније—правни основ, извори и пракса Суда ЕУ. *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду*, 46(3).
- Бубућ, С. (2014). Стандард најбољи интерес детета и његова примена у контексту остваривања родитељског старања. У: *Зборник радова са међународног научног скупа “Најбољи интерес детета у законодавству и пракси”*. Правни факултет Универзитета „Џемал Биједић“, Мостар.
- Ваван, З. (2020). Извршење судских одлука из односа родитеља и деце. Универзитет Унион.
- Водинелић, В. (1999). Функције пословне способности малолетника. *Право — теорија и пракса*, 3.
- Вучковић, М. (2014). Наследноправни положај супружника у савременом српском праву. Ниш, *Зборник радова Правног факултета у Нишу*, Универзитет у Нишу, Правни факултет, бр, 66, 309-324.
- Драшкић, М. (1989). Одговорност за другог. *Правни живот*, бр. 1/1989
- Драшкић, М. (2005). *Породично право и права детета*. Београд: Службени гласник

- Драшкић, М. (2011). Породично право и право детета: Породични закон Србије: пракса Европског суда за људска права у области породичног права. Правни факултет Универзитета у Београду.
- Драшкић, М. (2014). Породично право и права детета. Београд: Правни факултет.
- Драшкић, М. (2016). Коментар Породичног закона, пракса Европског суда за људска права, пракса Уставног суда, пракса редовних судова према стању законодавства од 1. децембра 2015. године. Београд: Службени гласник.
- Ђурђевић, М. (1996). Одобрење органа старатељства за уговор који закључују родитељи као законски заступници детета. У: Реформа породичног законодавства. Београд: Правни факултет.
- Желчевић-Диамел, А. (2018). Породично право у Француској-право у преображају. Анали Правног факултета у Београду, 66(1), 145-158.
- Јанчић, В. М. (2017). Значај праксе Европског суда за људска права за начело забране дискриминације у наследном праву. Нови Сад: Факултет за европско право – политичке студије.
- Јеротић, В. (2017). Духовни разговори. Београд: Партенон.
- Јовић-Прлаиновић, О. (2018). „Јавнобележничко породично право— . Породични закон-двадесет година после.
- Ковачевић-Куштримовић, Р., & Лазић, М. (2011). Увод у грађанско право. Ниш: Пунта.
- Ковачек-Станић, Г. (2002). Упоредно породично право. Нови Сад: Универзитет у Новом Саду, Правни факултет.
- Ковачек-Станић, Г. (2014). Породично право: партнерско, дејче и старатељско право. Нови Сад, Правни факултет Универзитета у Новом Саду.
- Милутиновић, Љ. (2006), Право становања – *habitatio* у Породичном закону, Зборник радова са саветовања „Ново породично законодавство“, Крагујевац.
- Младеновић, М., Стјепановић, С., & Живановић, М. (2003). Породично право. Српско Сарајево: Правни факултет.
- Панов, С. (2010). Породично право. Београд, Приручник за полагање правосудног испита, Пројурис.
- Поњавић, З. (2007). Породично право. Правни факултет Универзитета у Крагујевцу

Поњавић, З. (2015). Породично право, од институције до аутономије личности.

Правни живот, 10, 25-40.

Почуча, М. (2010). Породично право. Нови Сад.

Цвејић-Јанчић, О. (2009). Породично право. Нови Сад: Правни факултет.

Закони и правни прописи:

Закон о облигационим односима. (1978). Службени лист СФРЈ, бр. 29/78, 39/85, 45/89, 57/89; Службени лист СРЈ, бр. 31/93; Службени лист СЦГ, бр. 1/2003.

Закон о основама својинскоправних односа. (1980). Службени лист СФРЈ, бр. 6/80, 36/90; Службени лист СРЈ, бр. 29/96; Службени гласник РС, бр. 115/05.

Закон о раду. (2005). Службени гласник РС, бр. 24/2005, 61/2005, 54/2009, 32/2013, 75/2014, 13/2017 – одлука УС, 113/2017, 95/2018.

Закон о ратификацији Европске конвенције за заштиту људских права и основних слобода. (2003). Службени лист СЦГ – Међународни уговори, бр. 9/2003, 5/2005, 7/2005, 12/2010, 10/2015.

Закон о јавном бележништву. (2011). Службени гласник РС, бр. 31/2011, 85/2012, 19/2013, 55/2014, 93/2014, 121/2014, 6/2015, 106/2015.

Закон о становању. (1992). Службени гласник Србије, бр. 50/92; Закон о стамбеним односима, бр. 12/90.

Закон за семејството. Службени весник на Република Македонија, бр. 153/2014
Обитељски закон, Народне новине, бр. 116/2003, 17/2004, 136/2004, 107/2007.

Породични закон, Службени гласник РС, бр. 18/05, 72/11 и 6/2015.

Породични закон Црне Горе. Службени лист РЦГ, бр. 1/2007 и Службени лист РЦГ, бр. 53/2016 и 76/2020

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора: Наталија Божовић

Број индекса: 379/2023

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом:

„Имовински односи између родитеља и деце“

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целими, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршила ауторска права и користила интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора
